

PANDEMIE SI ECONOMIE. O ABORDARE MULTIPARADIGMATICĂ

LUMINIȚA CHIVU*

ABSTRACT

PANDEMIC AND ECONOMY. A MULTI-PARADIGM APPROACH

The following commentary approaches the issue on the economic effects generated by the COVID-19 pandemic, based on the work of Acad. Daniel Dăianu, *Pandemic and the economy. What's next?*

Keywords: COVID-19 pandemic, economic crisis, health crisis, social impact.

Cartea Academicianului Daniel Dăianu¹, cu titlul „*PANDEMIA ȘI ECONOMIA. Ce urmează?*”, abordează problematica unei crize sanitare cu magnitudine planetară și cu un impact social, economic și financiar extrem de sever, a cărei recurență îl poate accentua, punând sub semnul incertitudinii coordonatele redresării post-pandemie la nivel global și capacitatea de ripostă a omenirii în fața unor asemenea amenințări.

Demersul științific de maximă profunzime analitică, așa cum se dovedește cel reflectat în acest volum, prin spectrul larg al viziunii, cadrului conceptual și multiplelor aspecte complexe, multidimensionale, interconținute și logic articulate, care conferă expunerii și algoritmului argumentativ al ideilor forța demonstrativă a raționalității și veridicității identificării cauzelor crizei și factorilor săi de influență, respectiv a fundamentării recomandărilor de politici privind atenuarea impactului și soluțiilor de ieșire din criză, întrunește valențe atât teoretice,

---

* Prof.Dr., CS I, INCE, National Institute of Economic Research, Agrifood Economy and Rural development, Faculty Member, Bucharest, e-mail: ciuvu@ince.ro.

¹ Text prezentat în cadrul dezbaterilor cu tema „Pandemia, schimbarea climatică și societatea”, organizate cu ocazia lansării cărții „Pandemia și economia. Ce va fi după?”, elaborată de acad. Daniel Dăianu, sub egida Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologie, Banca Națională a României, 21 septembrie 2021.

dar mai ales practice, de importanță vitală, inclusiv pentru cazul particular al României.

Consider că în această cheie trebuie interpretat efortul de mare relevanță cognitivă al academicianului Daniel Dăianu, care pledează pentru o schimbare a paradigmei filozofiei economice, ce necesită a fi orientată, pe baza arsenalului „cunoașterii consolidate”, de o asemenea manieră încât să nu neglijeze amenințările existențiale la adresa democrației și a civilizației umane.

Ca exemplu în acest context, a se vedea pertinentele considerații ale domniei sale din cadrul capitolului „Asaltul asupra cunoașterii, a rațiunii și alunecarea spre întuneric”, cu referire specială la schimbările climatice, punct generic de referință și pentru dezbateră noastră de astăzi.

Între ideile-forță care traversează cartea și care se regăsesc, mai mult sau mai puțin vizibil, în puncte-cheie ale structurilor analitice și argumentative, este și cea legată de oameni și importanța capitalului uman în acomodarea piețelor, în special a pieței muncii, la șocuri adverse.

În mod justificat, în demersul analizei fenomenului emigrației, Academicianul Daniel Dăianu face aprecierea potrivit căreia „este straniu că problema demografică din Europa Centrală și de Est și impactul economic al migrației nu sunt judecate mai atent la nivelul instituțiilor europene”, exprimându-și dubiile cu privire la suficiența explicării exodului masiv al populației active din aceste țări, care le dezechilibrează structura pe vârste, le încordează piața muncii și le afectează puternic competitivitatea economiei, prin logica Pieței Unice și a libertății de mișcare a factorilor de producție.

De aceea, autorul pledează pentru diminuarea diferențialului de salarii, politici clare la nivel național și al UE, care să țină seama de nevoia de atenuare a decalajelor, de instituire a unor sisteme integrate de asistență socială și a unor instrumente de amortizare a șocurilor asimetrice, a uniunii bancare depline, a unei capacități fiscale comune ș.a.

Titlul cărții conține și întrebarea *Ce urmează? / Ce va fi după?*, întrebare la care autorul răspunde pe parcursul întregului demers analitic, identificând oportunități, presărând note de optimism, dar și atrăgând atenția asupra importanței decisive a valorificării acestui moment.

Da, criza provocată de pandemia COVID-19 și impactul suferit printr-o deteriorare bruscă și aproape generalizată a contextului macroeconomic și mediului de afaceri, afectând sever inclusiv echilibrul extrem de fragil al pieței muncii, a generat și oportunități unice, constând în derogări de la criterii stricte, inclusiv fiscal-bugetare și / sau regândiri profunde în strategii și politici.

Am avut sentimentul, după mulți ani, că ”a venit și vremea noastră”, ca economie și societate, că semnalele privind schimbările de paradigmă din filozofia economică și socială europeană ne sunt propice, strategiile și programele nu mai sunt destinate numai celor mai competitivi, mai eficienți, marilor jucători și că, în sfârșit, dacă avem înțelepciunea de a valorifica acest moment, putem promova

strategiile adecvate contextul nostru național pentru reducerea decalajelor persistente și, în unele cazuri, cu tendință de creștere.

Oportunitățile oferite pentru promovarea unor măsuri destinate redresării mediului de afaceri și protejării lucrătorilor în condiții de criză, pentru elaborarea unui Plan Național de Redresare și Reziliență sau includerea a șase județe din România în componenta europeană de finanțare pentru tranziție justă / echitabilă (cu șansele includerii altor șase) și alocarea în noul exercițiu 2021–2027 a unor finanțări pentru acestea, menite să asigure echilibrul între componentele economică, socială și de mediu sau, în același context, noile finanțări printr-un program operațional destinat dezvoltării durabile, reprezintă tot atâtea motive de optimism.

Estimările primelor consecințe ale crizei au condus, între altele, la concluzia că discrepanța majoră între statele membre UE27 nu constă neapărat în magnitudinea șocului economic generat de pandemie, ci în maniera în care piețele muncii naționale reacționează la acest șoc și capacitatea autorităților de a promova politici de răspuns la acesta.

Criza sanitară a pus în evidență faptul că tendința de adâncire a inegalităților economice și sociale din ultimele decenii, inclusiv în România, are o componentă umană existențială, grupurile și persoanele marginalizate fiind cele mai vulnerabile în fața impactului crizei sanitare, situându-se sub limita vitală de subzistență pe care orice stat are obligația constituțională de a le-o asigura.

S-au făcut eforturi extraordinare pentru atenuarea impactului social al crizei, în condiții nemaîntâlnite și de mare incertitudine, dar rămân întrebări la care nu avem încă un răspuns.

Nu putem să nu ne întrebăm cum au trăit și trăiesc în această pandemie cei un milion de NEETs, tineri în vârstă de 15-34 ani din România, care nu se regăsesc nici pe piața muncii și nici în sistemul de educație și pentru care nu am putut identifica în sfera măsurilor promovate de autorități nici un corespondent.

În primăvara anului 2020 am avut oportunitatea unică de a ne reveni acasă, în plină pandemie, conform estimărilor oficiale, peste un milion de români, conștienți în acele momente de fragilitatea statutului lor pe piețele muncii din celelalte state membre în care emigraseră.

De ce au plecat la fel de dezamăgiți și înstrăinați cum au venit, fără să se găsească soluții pentru a-i face să se considere utili aici, în țară, în condițiile în care piața muncii din România se confruntă cu deficite cantitative și calitative pronunțate și persistente? Și, de ce, în plus, în vârful crizei pandemice, s-au deschis punctual culoare aeriene și terestre de transport pentru oportunitățile de munci sezoniere și ofertele venite uneori intempestiv pentru lucrătorii români din celelalte state membre ale Uniunii Europene?

Oare este corect înțelegând filozofia tranziției juste, dacă aceasta implică, într-un județ al României, desființarea, în virtutea protecției mediului, a 5 000 de locuri de muncă din industria petrochimică și crearea a 3 000 de locuri de muncă în domeniul asistenței sociale? Unde este justețea și echitatea acestei tranziții?

Într-un interviu recent, autorul cărții pleda pentru o creștere a salariului minim, subliniind faptul că dacă autoritățile nu ar fi mărit salariile medicilor și ale personalului medical în timpul acestei pandemii, ar fi fost o nenorocire. Oamenii aceștia și-au riscat viața și puteau pleca în Occident, pe salarii mult mai bune. Și aceasta în condițiile în care, în deceniul anterior declanșării pandemiei sistemul sanitar românesc a cunoscut cea mai mare hemoragie de capital uman din întreaga UE.

Cum ne explicăm că totuși salariul minim nu crește?

De ce nu avem capacitatea ca mediu de afaceri, economie și societate să înțelegem că menținerea salariului minim și a nivelului general al salariilor și veniturilor din România la niveluri atât de scăzute poate avea efecte dramatice pe termen mediu și lung?

Nivelul ridicat al ratei de dependență demografică și ratei de dependență economică constituie senzori importanți în acest sens, ce trag semnale de alarmă privind viitorul demografic și al structurilor demo-economice ale României.

De ce nu valorificăm oportunitatea de redefinire a populației ocupate de către Organizația Internațională a Muncii, prin excluderea din componența acesteia a persoanelor care lucrează în gospodăriile agricole proprii pentru a produce bunuri agricole destinate exclusiv auto-consumului, respectiv fără a obține nici un venit în bani, aproximativ 780 mii de persoane după cele mai recente estimări ale Institutului Național de Statistică (lucrătorii familiari neremunerați, 10% din populația ocupată), pentru a gândi și finanța politici pentru această categorie de „populație productivă” conform noilor definiții în context național?

Într-o economie în care valoarea serviciilor prestate pentru populație depășește valoarea serviciilor prestate pentru întreprinderi (8,1 mld. euro versus 7,4 mld. euro în 2019), situație ce diferă substanțial de majoritatea statelor membre europene în care valoarea serviciilor pentru populație este mult inferioară celor prestate întreprinderilor (Franța, de exemplu, în 2020, 57,5 mld. euro versus 291,2 mld. euro), veniturile salariale reprezintă o potențială cerere importantă, un segment de piață din care în prezent ponderea importantă o dețin consumurile agroalimentare și utilitățile (peste 60 %).

Oare ce impact asupra dimensiunii valorice și a structurii pieței interne ar avea o apropiere a veniturilor salariale nete ale lucrătorilor din România de cele medii la nivelul UE27, știind că, în prezent venitul net de-a lungul unei vieți active (45 ani) pentru o persoană singură, fără copii, câștigând aproximativ 50 % din salariul mediu net la nivel național, era, în România, în anul 2020, de 194 153 euro, comparativ cu 629 839 euro venitul mediu la nivelul UE27 al acestei categorii de persoane?

Nu în ultimul rând, criza generată de pandemia COVID-19 a pus în evidență faptul că statele care au investit substanțial și constant în cercetare – dezvoltare – inovare au avut o capacitate mai mare și mai rapidă de reacție pentru contracararea efectelor acesteia.

Ce fundamente poate avea cercetarea științifică din România, în condițiile subfinanțării cronice și pierderilor importante de capital uman din ultimele decenii,

ale fenomenului *brain-drain* și creșterii substanțiale a numărului de brevete pentru invenții realizate de cercetătorii români și înregistrate în alte state membre?

Constatând din filozofia Planului Național de Redresare și Reziliență (de la elaborarea fișelor de reformă și investiții) că finanțările europene vin numai pentru proiecte cu grad relativ înalt de maturitate științifică, oare de ce nu înțelegem că finanțarea națională nu trebuie să copieze automat aceleași tipare, ci dimpotrivă, trebuie să-i fie complementară și să asigure tocmai susținerea cercetărilor din faza lor incipientă, teoretică până la cea experimental-demonstrativă pentru a fi în măsură, pentru etapele ulterioare, să compenseze lipsa de fonduri naționale cu atragerea de fonduri europene nerambursabile, depășind statutul de contribuabil net la bugetul UE pentru CDI?

Și să se asigure cercetătorilor nu numai resursele financiare pentru acoperirea salariilor, ci și pe cele absolut necesare pentru derularea cercetărilor experimentale, empirice și practice, de exemplu, în cazul biologilor, virusologilor și chimiștilor, fondurile pentru echipamentele, reactivii și substanțele de laborator, sociologilor pentru realizarea de sondaje și anchete etc.

Încheind într-o notă optimistă, vreau să felicit autorul pentru cartea care se află în centrul dezbaterilor de astăzi și care ne-a îndemnat la profunde reflecții, urându-i totodată ca speranțele privind schimbarea de paradigmă a filozofiei economice să se împlinească, în sensul conturat de domnia sa.

